

ПОНЯТТЯ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Визначено поняття “охоронна діяльність”; охарактеризовано суб'єктів господарювання, що здійснюють охоронну діяльність; визначено коло суб'єктів правовідносин охоронної діяльності.

Ключові слова: діяльність, охорона, суб'єкт, правовідносини, контроль.

Определено понятие “охранная деятельность”; охарактеризованы субъекты хозяйствования, осуществляющие охранную деятельность; определен круг субъектов правоотношений охранной деятельности.

Ключевые слова: деятельность, охрана, субъект, правоотношения, контроль.

The concept of “security activity” is defined; entities, which carry out security activities, are characterized; the circle of subjects of legal security activities is considered.

Key words: work, health, subject, relationship, control.

Ринок охоронних послуг протягом минулих п'яти років сягнув нового етапу розвитку, що ознаменовано появою значної кількості приватних охоронних фірм. Головними напрямками діяльності охоронних фірм є забезпечення охорони майна інших суб'єктів господарювання, а також життя та здоров'я фізичних осіб. Іншою тенденцією у сфері охоронної діяльності суб'єктів господарювання є створення суб'єктами господарювання приватного сектору економіки власних служб охорони, що забезпечують контрольно-пропускний режим таких суб'єктів, контроль за посадовими особами тощо.

Усе це спричинило виникнення правових відносин, не регламентованих законодавством, що негативно вплинуло на інші суспільні відносини (непоодинокими стали випадки зловживання своїм статусом працівниками охоронних фірм та приватних служб охорони підприємств, які іноді призводять до тяжких наслідків). У зв'язку з цим, останнім часом окреслилася тенденція суцільного перегляду нормативно-правового забезпечення охоронної діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання.

Окремі проблеми адміністративно-правового регулювання охоронної діяльності та контролю у цій сфері досліджували вітчизняні та іноземні вчені, серед яких слід відзначити Д. Н. Бахраха, І. П. Голосніченка, Є. В. Додіна, О. М. Єщук, С. В. Ківалова, В. К. Колпакова, В. І. Курило, І. Б. Новицького, О. П. Угровецького та ін. Однак у сучасних умовах вітчизняними науковцями не проводилися комплексні дослідження у сфері охоронної діяльності суб'єктів господарювання, що обумовлює актуальність такого дослідження.

Метою цієї статті є визначення поняття охоронної діяльності, а також надання характеристики суб'єктів господарювання, що здійснюють охоронну діяльність; визначення кола суб'єктів правовідносин охоронної діяльності.

Перш за все, для визначення поняття “охоронна діяльність” слід визначити його складові елементи, зокрема, поняття “охорона” та “діяльність”.

Автори Нового тлумачного словника української мови під терміном “охороняти” розуміють: 1) оберігати від небезпеки кого-, що-небудь; 2) захищати від загрози нападу, замаху і т. ін.; 3) стояти на варті біля когось, чого-небудь; 4) вартувати, стерегти; 5) оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди і т. ін.; 6) захищати від чого-небудь [1, с. 170]. В. І. Даль визначає категорію “охороняти” як “берегти, оберігати, захищати, тримати в цілісності, рятувати” [2, с. 774].

За визначенням Великого тлумачного словника сучасної української мови “діяльність” – це: 1) застосування своєї праці до чого-небудь; 2) функціонування, діяльність

якоїсь організації, установи, машини і т.ін.; 3) виявлення сили, енергії чого-небудь [3, с. 306].

Отже, охоронна діяльність передбачає функціонування певних суб'єктів, що здійснюють захист певних соціальних цінностей від посягань.

Як зазначає О. М. Єщук, у юридичній літературі існує два основних підходи до проблеми поняття охоронної діяльності: вузький, який розкривається через правові відносини у цій сфері; широкий, в основу якого покладено певний механізм, представлений у вигляді системи правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, пов'язаних зі збереженням належного їм майна, забезпеченням безпеки фізичних осіб [4, с. 16]. Слід зазначити, що прибічники першого підходу розуміють охоронну діяльність як здійснення заходів щодо забезпечення охорони фізичної особи або майна [5; 6; 7]. Прибічники більш широкого підходу розуміють під охоронною діяльністю систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, пов'язаних зі збереженням належного їх майна, забезпеченням безпеки фізичних осіб [8].

Дещо по-іншому характеризує охоронну діяльність В. І. Курило. Автор визначає послуги з охорони власності та громадян як вид господарсько-підприємницької діяльності, який за своїм суб'єктним складом і змістом діяльності є цивільно-правовими зобов'язальними правовідносинами і здійснюється на підставі законодавчих, нормативно-правових актів або державних ліцензій на право надання послуг з охорони власності, крім окремих особливо важливих об'єктів права державної власності та охорони громадян [9, с. 33]. В цілому погоджуючись із запропонованою точкою зору, відзначимо, що такий підхід звужує поняття “охоронна діяльність”. На нашу думку, охоронна діяльність є поняттям ширшим за категорію “послуги з охорони власності та громадян”. Перше поняття повністю поглинає друге. Тобто всі послуги з охорони власності та громадян є охоронною діяльністю. Однак не вся охоронна діяльність проявляється лише в наданні таких послуг.

О. М. Єщук розуміє охоронну діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання – поведінку людей, певні дії органів виконавчої влади щодо ліцензування охоронної діяльності, контролю за дотриманням ліцензійних умов, накладення на охоронні структури адміністративних санкцій, організації навчання охоронників і охоронців, прийому в них заліків та видання відповідних сертифікатів, участі у проведенні розслідувань про законність застосування фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї персоналом охорони [4, с. 31]. Видається, що недоліком наведеного вище визначення є спроба його характеристики через надання переліку об'єктів адміністративно-правового регулювання, який не може бути абсолютно вичерпним через багатогранність суспільних відносин.

Більш прийнятним вважаємо визначення, надане О. П. Угровецьким, а саме: охоронна діяльність – це професійна діяльність суб'єктів господарювання, яка включає в себе систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, пов'язаних зі збереженням належного їм майна, забезпеченням особистої безпеки фізичних осіб [8, с. 21]. Ознака “професійності” виокремлює охоронну діяльність як вид послуг серед інших подібних видів діяльності.

Таким чином, серед науковців немає одностайності при визначенні поняття “охоронна діяльність”.

Звертаючись до “легального” визначення вказаної правової категорії, зазначимо, що підзаконні нормативно-правові акти у цій сфері не узгоджуються з актами вищої юридичної сили, що негативно впливає на стан законності та правопорядок у державі.

Так, згідно з частиною 1 статті 1 Закону України “Про охоронну діяльність”, охоронна діяльність включає надання послуг з охорони власності та громадян [10]. Натомість, пункт 1.3. Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг з охорони власності та громадян визначає охоронну діяльність як діяльність із надання послуг, пов'язаних із охороною майна юридичних і фізичних осіб та забезпеченням особистої безпеки фізичних осіб на підставі цивільно-правових угод [11]. Незважаючи на більш деталізоване визначення в підзаконному нормативно-правовому акті, необхідно привести систему законодавства у цій сфері у повну

відповідність до норм вищої юридичної сили. Оскільки зазначені Ліцензійні умови містять більш довершене визначення охоронної діяльності, пропонуємо внести відповідні зміни до частини 1 статті 1 Закону України “Про охоронну діяльність”.

Переходячи до розгляду суб’єктів господарювання, які здійснюють охоронну діяльність, слід наголосити, що сучасна наукова та навчальна спеціальна література пропонує дещо обмежене коло таких суб’єктів, характеризуючи їх лише як сторону договору про надання охоронних послуг.

На думку Ю. П. Косміна, сторонами договору на охорону вважає лише підрозділи Державної служби охорони при органах внутрішніх справ, з одного боку, та підприємства, установи, організації, з другого [12, с. 281]. Проте Державна служба охорони є не єдиним суб’єктом, що здійснює охоронну діяльність.

Варто погодитися з думкою В. І. Курила, який зазначає, що коло сторін договору на охорону є лише частиною повного кола суб’єктів охоронної діяльності. З одного боку, послуги з охорони власності та громадян надаються різними за своїм юридичним статусом особами. Це можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як приватні підприємці. І підрозділи Державної служби охорони при органах міліції є лише їх частиною, хоча на сьогодні досить значною. З другого боку, стороною договору на охорону можуть виступати не лише підприємства, організації, установи, чиє майно охороняється, а й фізичні особи – приватні підприємці, громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, чиє майно або персону охороняються. Відповідно, звужено і поняття предмета й об’єктів договору [9, с. 23].

Відповідно до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг з охорони власності та громадян, суб’єктами охоронної діяльності є зареєстровані в установленому чинним законодавством України порядку юридичні особи, незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, які провадять господарську діяльність, крім органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також фізичні особи–підприємці, які отримали ліцензії на право здійснення господарської діяльності з надання послуг з охорони власності та громадян [11]. Тим самим суб’єкти господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, можуть бути класифіковані на державні та приватні (залежно від форми власності), за організаційно-правовою формою – на фізичну особу–підприємця, товариство з обмеженою відповідальністю, приватне акціонерне товариство тощо.

Враховуючи викладене вище, можна надати таке визначення суб’єктів господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, як фізичних та юридичних осіб, котрі отримали ліцензії на право здійснення господарської діяльності з надання послуг з охорони власності та громадян і здійснюють професійну діяльність щодо захисту майна та інших фізичних осіб від протиправних посягань, а також непередбачуваних обставин (форс-мажор, випадок тощо).

Зазначені особи входять до кола суб’єктів правовідносин охоронної діяльності. Крім суб’єктів господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, суб’єктами правовідносин охоронної діяльності є:

- 1) в рамках цивільних відносин – фізичні особи, щодо життя, здоров’я та майна яких здійснюється охоронна діяльність;
- 2) в рамках господарських відносин – фізичні особи – підприємці та юридичні особи, в тому числі державного сектору економіки, щодо майна (речі, майнові права і таке інше) яких здійснюється охоронна діяльність;
- 3) в межах адміністративних відносин – суб’єкти контролю, які здійснюють нагляд та контроль за діяльністю суб’єктів господарювання у цій сфері.

Передусім нас цікавить остання група суб’єктів правовідносин охоронної діяльності. До складу таких суб’єктів традиційно включаються державні органи, в тому числі ті, що здійснюють контроль за дотриманням суб’єктами господарювання у цій сфері відповідних ліцензійних умов та галузевого законодавства. До таких органів відноситься Міністерство внутрішніх справ України. Однак враховуючи конституційні норми, органи прокуратури здійснюють нагляд за законністю охоронної діяльності суб’єктів господарювання. Не меншим за значенням є громадський контроль, що

здійснюється громадянами, громадськими об'єднаннями та журналістами через засоби масової інформації.

Підсумовуючи викладене вище, необхідно наголосити на необхідності приведення законодавства у відповідність до норм вищої юридичної сили та підкреслити, що у правовідносинах із надання охоронних послуг та контролю такої господарської діяльності не все так однозначно, як може видатися на перший погляд. Наразі на-зріла необхідність здійснення нових наукових пошуків для розв'язання теоретичних та прикладних проблем у сфері охоронної діяльності. Адміністративно-правові питання контролю у сфері охоронної діяльності суб'єктів господарювання потребують переосмислення та комплексних досліджень в сучасних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новий тлумачний словник української мови : У 3 т. / Укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Вид-во Аконіт, 2003. – Т. 3 : ОБЕ-РОБ. – 927 с.
2. *Даль В.И.* Толковый словарь живого великорусского языка / В.И. Даль. – Т. 2. – М. : “Русский язык”, 1979. – 780 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь, 2004. – 1440 с.
4. *Єщук О.М.* Адміністративно-правове регулювання охоронної діяльності в Україні [Текст]: Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О.М. Єщук. – Харків. – 2011. – 276 с.
5. *Ляпкало Л.* Облік охоронної діяльності / Л. Ляпкало / Дебет-кредит [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www.dtk.com.ua/show/3cid0916.html](http://www.dtk.com.ua/show/3cid0916.html). – Назва з екрану.
6. Загальна теорія держави та права (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції) : Навч. посіб. / О.Л. Копиленко, О.В. Зайчук, А.П. Заєць, В.С. Журавський, Н.М. Оніщенко, С.В. Бобровник. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 400 с.
7. *Зубок М.І.* Охорона та охоронна діяльність : Навч.-метод. посіб. / М.І. Зубок. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 172 с.
8. *Угровецький О.П.* Організаційно-правові засади охоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України : Автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07 / О.П. Угровецький. – Харків, 2004. – 21 с.
9. *Курило В.І.* Організаційно-правові засади надання охоронних послуг [Текст] : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В.І. Курило. – Київ. – 2002. – 205 с.
10. Про охоронну діяльність : Закон України від 22.03.2012 № 4616-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 30. – Ст. 1099.
11. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з надання послуг з охорони власності та громадян : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.12.2009 № 505 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 101. – Ст. 3570.
12. *Космін Ю.П.* Цивільне право : Підр. для студ. юрид. вузів і фак. / Ю.П. Космін. – К. : Вентурі. – 1997.

Отримано 30.02.2013